

NOUS ESTUDIS SOBRE FEUDALISME CATALÀ (SEGLES IX A XIII)

Del 8 a l'11 de gener d'enguany Girona acollia un Col·loqui internacional sobre «*La formació i expansió del feudalisme català*», dedicat a la memòria del malaguanyat historiador gironí Santiago Sobrequés i Vidal (1911-1973). El marc en fou el Col·legi universitari de la ciutat que, junt amb la Universitat Autònoma de Barcelona portaven el pes de l'organització tan material com científica; i val a dir que fou ben reeixida segons el parer de tots els assistents.

Els invitats foren 26 professors i investigadors, classificables en: dos ponents, una conferenciant i 23 autors de comunicacions. Donava goig de veure entre aquests darrers gent jove que un hom ha tingut com a deixebles, que sap que ha pogut influir —en major o menor grau— en llur formació intel·lectual com a investigadors.

El gruix dels assistents era format per més de 160 nois i noies estudiants de vuit dels nostres centres universitaris: Barcelona i Autònoma, Girona, Tarragona i Lleida, València, Alacant i Mallorca. Llur nombre feia impossible d'abastar-los en una solà aula; sort que els organitzadors van muntar un servei de video simultani que permetia seguir en una aula adjunta les incidències de l'exposició dels temes i de les discussions consegüents.

L'acte inaugural el presidiren el Rector de la Universitat Autònoma, Antoni Serra i Ramoneda, el Conseller d'Educació, Joan Guibert, l'Alcalde de Girona, Joaquim Nadal, el President de la Diputació, Salvador Carrera i el director del Col·legi universitari, Josep M.ª Nadal. El professor Miquel Barceló introduí la temàtica del Col·loqui amb un breu però incisiu parlament «*ad hoc*».

El Col·loqui fou dividit en dues parts no massa ben diferenciades: una primera sobre gestació i primera expansió del feudalisme a la Catalunya Vella fins al 1150-1200, que ocupà dues sessions; l'altra part es dedicà, en quatre sessions, a esclarir l'expansió del feudalisme per la Catalunya Nova i pels Països Catalans durant els segles XII a XV.

El prof. *Pierre Bonnassie*, de la Universitat de Tolosa-Le Mirail, s'explicà sobre «la formació i primera expansió del feudalisme català», ponència que més que resumir les comunicacions presentades, exposà els seus punts de vista sobre els sistemes de producció i el pas de l'esclavatge romà i visigot al dels serfs de la terra que començà amb el feudalisme català, segons ell, entre els anys 1040-1060. Feudalisme que, després d'haver estat considerat com a reflex perifèric i tardà del dels grans estats europeus del centre i nord, ara ja es veu com a ben peculiar i fins original, tant en les seves arrels com en les seves causes, evolució, manifestacions i consolidació ràpida en pocs anys del segle XI i endavant.

Les comunicacions —sovint d'extensió escrita notable, tot i que havien d'ésser exposades en 10 o 15 minuts (ai las! sovint depassats)—aportaren aspectes no sols complementaris sinó fins essencials per a la comprensió d'aquest primer feudalisme.

Així, el prof. *Manuel Riu i Riu*, de la Universitat de Barcelona, aprofundia, amb la seva experiència, en «l'aportació de l'arqueologia a l'estudi de la formació del feudalisme català», sobretot a partir dels castells.

Dues comunicacions tractaren documentació concreta referent a Girona: *Gabriel Roura* que presentà «un diploma carolingi desconegut del rei Odó a favor del «fidel» Wicfrid (887-893)», original inèdit de l'arxiu de la catedral, notícia ben gratificant ja que no s'esdevé pas gens sovint una descoberta d'aquesta mena.

Ramon Martí exemplificà amb els casos de Bàscara i d'Ullà «la integració en l'alou feudal de la seu de Girona de les terres beneficiades pel «règim dels hispans» dels segles IX a XI».

El que escriu això introduí el tema del dret escrit en la formació del dret consuetudinari feudal al parlar dels «manuscrits del «Liber iudiciorum» de les comarques gironines», tema que enllaçava amb la comunicació dels professors

Frederic Udina i Martorell i *Antoni Udina i Abelló*, de la Universitat Autònoma, que feren extenses i atinades «consideracions a l'entorn del nucli originari dels Usatges de Barcelona», nucli més antic del que el mestre Ramon d'Abadal havia pronosticat.

Michel Zimmermann, prof. a la Sorbona de París, sintetitzava analíticament aquells documents jurídics plens d'interès que són «els juraments de fidelitat a Catalunya al segle XI», primera manifestació

escrita que explica la praxi i el mecanisme de formació de la piràmide feudal.

Thomas N. Bisson, prof. de la Universitat de Berkeley, a l'exposar «la crisi de les franqueses catalanes (1150-1200», utilitzà els «*clams*» o «*plants*» o «*querimoniae*», documents més aviat rars en els arxius, generalment en català, que són l'expressió més punyent de la revolta dels servents de la gleba contra els encarregats de cobrar pels grans senyors els fruits de la terra cultivada pels serfs; feia veure també com apareixien els «mals usos» i com el poble senzill volia emparar-se a redós del rei o de les jerarquies eclesiàstiques contra els senyors feudals intermitjos.

Pau H. Freedman, prof. de la Vanderbilt University, dels USA també, en certa manera extenia el tema encetat per Bisson al presentar «la condició social de la pagesia catalana al segle XIII», I, per fi, com a preludi de la segona part del Colloqui,

Martí Aurell, prof. català de la Universitat d'Ais de Provença, plantejava noves perspectives sobre «l'expansió catalana a Provença al segle XII», amb tot el joc d'aliances i d'enemistats feudals sovint provocades per la possessió o control de les vies comercials.

Le segona part del Colloqui s'obria amb la ponència del prof. *Pierre Guichard*, de la Universitat de Lió II, amb un títol prou expressiu i definidor: «la segona expansió feudal catalana, continental i d'ultramar». Més cenyit a la funció de ponent, resumí amb brevetat les línies de recerca de les comunicacions subsegüents, sense deixar de transparentar, però, al seu coneixement de la realitat valenciana del segle XIII, de la que n'és bon especialista; realitat brutal que comportà un asserviment ferotge de la societat musulmana romasa al país.

Les comunicacions de la sessió a seguit d'aquesta ponència es referiren totes a les condicions, que hom està investigant a la part oriental d'al-Andalus, és a dir, la Mallorca àrab, divergents de la feudalitat catalana del segle XII.

Miquel Barceló, prof. de la Universitat Autònoma, parlava, amb un títol allegòric, de «Vespres feudals. La societat de Sharq al-Andalus abans de la conquesta catalana».

Guillem Roselló Bordoy, professor de la Universitat de Palma de Mallorca, presentava l'estat de la qüestió sobre «documentació arqueològica i estudi de les societats de Sharq al-Andalus».

Angel Poveda, professor de la Universitat d'Alacant proposava «algunes hipòtesis sobre l'economia agrària del juz' de Jijnan-Bytra a Mayūrqa».

La sessió següent ens transportà a la Catalunya Nova i al País Valencià, on el feudalisme tingué un caire específic, per una banda més evolucionat que el de la Catalunya Vella i per l'altra amb intensitat variable segons les comarques valencianes.

Antoni Virgili ens presentava «conquesta, colonització i feudalització de Tortosa (segle XII), segons el cartulari de la catedral»; continuava l'avenç geogràfic amb

Enric Guinot, que exposava l'«origen i evolució del feudalisme al Maestrat de Castelló»; baixaven encara més

Antoni Furió i *Ferran Garcia*, professors de la Universitat de València per fer-nos veure les «dificultats agràries en la formació i consolidació del feudalisme al País Valencià»; i cloïa el panorama

Paulino Iradiel, professor també de la Universitat de València, analitzant les «famílies feudals en l'àrea d'expansió catalana» cap a terres meridionals en un quadre molt il·lustrador del procés cap a una nova feudalitat.

Sàviament organitzada, la sessió penúltima ens tornava a situar a les Illes; però ara ja després del pas d'aquestes al domini català.

Jaume Portella, professor del Col·legi Universitari de Girona i de la Universitat Autònoma de Barcelona, exposava sense embuts el que s'ha vingut a anomenar «la colonització feudal de Mallorca» i com s'implantà allí amb diferències i peculiaritats el que passava contemporàniament a Catalunya.

Ricard Soto, professor de la Universitat de Barcelona, insistia en «alguns casos de gestió «colonial» feudal a la Mallorca del segle XIII», que

Angel Rodríguez rematava amb «el cas de Pollença en la conquesta i feudalització de Mallorca (1298-1304)», fonamentat en la jurisdicció dels Templers sobre aquell territori nord-occidental de l'illa.

Aurèlia Jené explicava com es féu «la conquesta de Manūrqa el febrer de 1287» i com s'hi intallaren els senyors catalans als que es repartí l'illa; per concloure el quadre,

Antoni Riera, professor de la Universitat de Barcelona, oferia el

panorama menys feudal potser d'«el sector mercantil a Mallorca a la segona meitat del segle XIII».

En la darrera sessió s'agruparen algunes comunicacions més difícils de coordinar entre elles, però que no els mancava gens d'interès; o, sinó, vegeu-ho:

Josep M. Pons Guri feia veure com la societat rural de la baixa edat mitjana es movia «entre l'enfiteusi», d'arrel romana, «i el feudalisme».

Christian Guilleré, professor d'institut a Le Creusot, ens feia veure «les ciutats i la feudalitat», tot analitzant «el cas de Girona i la seva vegueria al segle XIV»; i, encara que no la poguéu llegir,

Jaume Sobrequés, professor a la Universitat Autònoma, mostra la «pervivència fins a l'edat moderna del règim senyorial a les comarques gironines».

Josep M. Salrach, professor de la Universitat de Barcelona, i el seu deixeble *Joan-Pau Rubiés*, exposaren l'aspecte narratiu literari del feudalisme al parlar «entorn de la mentalitat i la ideologia del bloc de poder feudal a través de les quatre grans cròniques», precedit d'un repàs de la historiografia anterior a Jaume I.

Com que voldria ésser complet en l'enumeració dels conferenciants, manca dir encara que al final de la primera sessió i com a invitada especial, parlà la Sra. *Reyna Pastor*, argentina, que havia estat deixeble de Sánchez-Albornoz i ara és professora a la Complutense de Madrid. El seu tema era: «Construcción y consolidación del sistema feudal castellano-leonés de los siglos XI-XII», tema suggeríu per tal de poder establir una comparació entre el que passava a Catalunya i el que s'esdevenia en un procés paral·lel, però no gaire anàleg, al centre peninsular. Entre altres coses constatà que al simplisme de l'anàlisi de la dialèctica històrica s'hi havien d'anar afegint elements dels que fàcilment s'obliden molts dels nostres historiadors i que, com els aspectes polítics i culturals, permeten veure-hi més clar en la recerca de la veritat.

No cal dir com la part pròpiament de col·loqui, és a dir, el que vulgarment anomenem les discussions de cada ponència o comunicació, foren altament il·lustratives i enriquidores; ni es va perdre, en general, la noció del temps, per la seva brevetat i concisió; ni deixaren d'observar-se les formes de la més fina cortesia. I això en to-

tes les tres llengües oficials del Colloqui: català, castellà i francès. No es pot dir pas el mateix de molts congressos als que un hom és invitat a participar. Felicitem-nos-en, doncs, sincerament, així com felicitem els organitzadors de les jornades científiques gironines.

ANSCARI M. MUNDÓ

Professor de la Universitat
Autònoma de Barcelona.